

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imré.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Tartalom: Az erkölcsi oktatásról. (A „Revue Pédagogique“-ból) — Az „Eötvös-alap“ gyűjtő bizottság határozata, az „Eötvös-alap“-nak az orsz. tanítói gyűlés ügykörébe való átadása kérdésében. — A földrajz tanmódszere népiskoláinkban. (Befejező közlemény) Ujfalussy Sándortól. — Tárca: Hadviga herczegasszony a st.-galleni zárdaiskolában Dr. Csernátoni Gyulától. — Egyesületi közlemények. — Vegyesek. —

Az erkölcsi oktatásról.

(A „Revue Pédagogique“-ból.)

Minő feladat vár a tanítóra, kinek hét-tizenhárom éves gyermekeket kell erkölcsökre oktatnia? Bizonyára nem ismereteket és fogalmakat kell belecsmöszölnie, hanem gyakorlati habitusokat szereztet vele, megalapítja cselekvései és érzéseinek útját, irányát a jövőre. Nem annyira tanít tehát, mint inkább belerogtatja, belevési lelkébe az egyes erkölcsi elveket.

Az erkölcsi oktatás azt tűzi ki czélul, hogy a gyermekből kötelességtudó ember váljék, ki kész minden körülmények között teljesíteni, a mit kötelessége parancsol, s kötelességét tudja, ismeri is. E végre tevékenységet, hajlamokat és izlést ébresztünk benne az okos és jóságos cselekedetek megérzésére, hogy tudja minden egyes esetben mit követel az ész, s azt önkénynt, szívéből fakadt szükségérzetből teljesítse.

Különség van az erkölcsi nevelés közt, melyet egyfelől az iskola, másfelől a család teljesít. Számos érintkezési pont van a kettő között, de a különbség is mélyreható.

A tanító bizonyos irányban tovább folytatója a család kebelében útba indított munkának s a szülőkkel együttesen közreműködik. De hány eset van, mikor javítania vagy egészen újra kell kezdenie a nevelést!

Akárhány családnál a nevelés vagy éppen semmi, vagy egészen rossz, már pedig, hogyha a bölcsőtől fogva nem jól vezettük, hét éves korát nem éri meg a gyermek erkölcsileg éppen. A romlottság bizonyos adagját hozza magával az iskolába, s a tanító feladata egyelőre, hogy a magával hozott rossz habitusokat csirájában megfojtja, elölje; hogy azokat a szánalomra méltó elveket, melyek bölcsőjénél már fülébe csengtek s me-

lyeket annál jobban megőrizett, mennél rosszabbak: helyesekkel pótolja, E tekintetben a legkitünőbb mester törekvése is gyakran sikertelen, mert míg ő a gyermek szívében a jó iránt iparkodik fogékonnyá tenni, a szülők mindent elrontanak rossz példájokkal. Az iskola erkölcsi befolyását a rossz környezet korlátozza.

Vegyük azonban a dolog jobbik oldalát, képzeljünk magunknak egy tisztos, bár egyszerű, de egészséges elemekből álló családi környezetet, a tanító még akkor sem elégedhetik meg az adott nevelés továbbvitelével. Többet és jobbat kell adnia annál. Mert ugyan minő az az eszmény, a melyet a nép egyszerű embere, még a legkivételesebb is, magának elképzel? Megelégszik annyival is, ha gyermeke azt teszi, a mit kíván s kerüli, a mit tilt; tehát egészen routinená, alsórendű dologgá lett a nevelés.

A tanító is kezdetben hasonló munkát végez, megerősíti a jó habitusokat harcol a rosszak ellen; de később njakat, az előbbieknél finomabbakat szereztet vele s e mellett még izlésre is szoktatja. Az első években, sőt az első hónapokban feladata erre szorítkozik és szüntelen azt követeljük tőle, hogy az elvont formulákat kerülje. Hét éves korában nincsenek meg a gyermekben a kellő számú jó habitusok s a melyek megvannak is, nem eléggé erősek. Ezeket erősítgesse tehát, mintegy észrevétlenül megadván neki azt az alapot, melyből érzése és cselekedetei jövőben kiágaznak. Az általános szabályok e korban hiába valók. Elrettenünk inkább, hogy nem megnyerik, mivel szárazok, elvontak. Emlékezzünk arra, mit mond Spencer Herbert: „Nem csupán a gyermekeknél, hanem szórakozott szellemek- és tudatlanoknál is a figyelmeztetés egészen elhibázott eszköz.“ Ugyanezt mondja egy helyütt Montaigne (Essais III. k. 8. fej.): Az ember épúgy nem lesz harczravágyó, bátor egyetlen egy szónoklat után,

mint a hogy nem lesz kész zenész egy jó dal meghallgatásával. Ezek készségek, melyeket tanulni kell s melyekben eleve huzamosan kell forgolódnunk. Tartozunk annyival a mieinknek, hogy a javítás és oktatás eme huzamosságát tőlük meg ne vonjuk.

E folytonos javítás sem elegendő, mert van még egy habitus, mely valamennyinek koronája, s ez: a reflexió. Ez az a habitus, mely tudalmunk elé állítja, a mit teszünk, vagy tennünk kell, megemléli, megvilágítja azoknak módozatait, szilárd elveket nyújt, hogy önkényt és tudatosan tegyük, a mit legjobbnak vélünk. Itt éri a családot a mulasztás vádja, ezért nem érheti meg a tanító a családi neveléssel. A tanító kötelessége növendékében fölkelteni a gondolkodás ösztönét, kifejezni okoskodó tehetségét, mi a családban teljesen el van hanyagolva. Meg kell vetnie gondolkodásának alapját, általános szabályokat kell nyújtania neki arra, hogy tudjon egészségesen itélni, nehogy a növendék minden egyes esetben hozzáfordulni legyen kénytelen, nem lévén ismerete elegendő a jó és rosszról. Szükség tehát, hogy a növendék valódi erkölcsi ismereteket, vagyis világos eszméket és szilárd elveket vigyen magával az életbe.

Helyesen mondja Vinet: „A nevelésben elv, hogy nagyon sokat ne neveljünk épügy, mint a politikában (másik neve a nevelésnek), hogy nagyon sohat ne kormányozzunk“. Ne forgolódjék tehát a gyermek rutinét kívánó dolgokban, ne terheltecsék akarát ereje kész ére-nyekkel, tudalma pedig kész itéletekkel. Neveljük a helyett kötelességérzetét; de ezt se tulságosan; elég, ha hajlamát ez iránt felkeltjük és megerősítjük. A növendék erkölcsi környezetének légköre tele van szállongó sophismákkal, nem szükséges-e tehát, hogy az iskolában felfegyverezzük erkölcsi elvekkkel, melyekben mindig menedéket talál környezetének rossz habitusai elől. „Legyenek eszedben rövid, egyszerű, alapvető maximák, melyek egy pillanat alatt visszaadják lelkednek derült tisztaságát“ — mondja Marcus Murelius.

Ha az erkölcsi oktatás feladata ez, alkalmazása önkényt folyik.

Mindenek előtt „a jó sejtelmét“ (le préjuqué du bien) kell a növendék lelkébe oltani egy éleselmű moralista szerint. „Az erkölcsöt eleinte ép olyan jó fölteni, mint tanítani, ép úgy nyomhatjuk lelkébe a jó sejtelmét, mint a hogy elébe adják annak szabályait; az erkölcsiségben is épúgy, mint egyebütt, van egy bizonyos neve a jó izlésnek, s azt óhajtanám, hogy a jó ösztöne előzze meg mindig annak elméletét. Az igazság nem csupán csak eszme, melyet megismerni kell, hanem levegő, melyet beszívunk; életmód, melyet követünk; nézés, melyet betöltünk a jó és szép szemléletével“ — mondja Vinet.

Ez lélektani igazságból foly, melyet Taine igen találóan fejez ki: Az ész rossz néven veszi, hogy előítélet az emberi dolgok vezére, mert hogyha azokat ő

vezeti, maga is előítéletté leszen. Valóban igaz. Eszmék vezetnek a világot, a mint Vauvenarges mondja, de csak akkor, ha ez eszmék organismusunkban gyökereznek s abban régidőtől fogva, hogy úgy mondjam, megcsontodtak, valódi ösztönökké lettek. Szép dolog határozni, kételkedni, fontolgatni módjával, sőt ez a bölcseségnek első feltétele, de a fontolgatás közben gyengül a cselekvő ösztön, a cselekvő erő.

A hathatós eszméket, bármily hatalmas szerepet játszanak is életünkben, nem fontolgatjuk. Ha, tehát azt akarjuk, hogy a növendék később határozottan és szilárdan kötelességét tegye, szellemi habitusokat sajátíttassunk el vele nagy számmal és erkölcsi érzelmeket.

A természet maga segélyünkre jó.

Bármily legyen is a környezet és az első nevelés, a gyermek, mikor már iskolába jó, a jó és rossz titkos ösztönével, többé-kevésbé érzetével bír annak, mit illik és szabad tenni. A tanító ez érzéket kelti fel, ha nincs meg, vagy segíti elő, ha tunya, rest. Némely gyermekkel könnyen megy a dolog, másokkal nehezen. Itt tekintetbe kell venni a korbéli különbséget és a gyermekek értelmiségét s az egyéni hajlamhoz kell alkalmazkodni.

Az erkölcsi érzék részben észbeli itélet, részben a szív ösztöne. De a szív a gyermeknél megelőzi az ésszt, azért sokkal inkább szív útján, mint észszel lehet reá hatni. A mennyire kárba vezett fáradtság volna általános tételeket tanítani neki, époly hasznos, ha iparkodunk szívét megindítani, ha belécepegtetjük a jó szeretetét.

De hogyan tehetünk ily mély hatást a gyermekre? Térjünk mindig vissza a psychológiára: az emotio természete az, hogy közlékeny s legjobb mód arra, hogy valakiben felkelthessük, hogy magunkban is meglegyen. A mi nincsen, azt nem adhatjuk senkinek. Érezze ezt a gyermek mi bennünk, szavainkban s akkor bizonyára ő is átmelegül; ha azonban nagy szavak alá rejtjük az érzelmeket, melyeket nem is érzünk, tanítástunktól sikert nem várhatunk.

A gondolat őszintesége s a hangnyomaték, még akkor is, ha különben szavaink közönségesek, az, a mi meghatja a gyermeket; s ha szíve egyszer megmozdult, esztét is könnyű lesz felnyitni.

Főleg a gyakorlati életben adódik alkalom bőven arra, hogy erkölcsi érzékenységét fölkeltsük; sohasem szórakozik, ha ismerős személyekről, dolgokról, körülményekről beszélünk neki; érdeklődése természetesen ahhoz fűződik, a mi őt körülveszi. Az iskolai élet eseményei, falusi történetek, valamint az olvasókönyvében foglalt elbeszélések anyagul szolgálhatnak erkölcsi beszélgetésre, annyival inkább, mennyivel váratlanabban ütnek ki reá nézve s így egy kis változást öntenek az egyhangu, lelketlen iskolai gyakorlatokba.

A történelem különösen gazdag erkölcsi tanulásokban, nem minden történeti tény az, mint olykor ál-

litják, mert igen soknak nagyon erkölcstelen lapja is van; egykép regisztrálja a jó, mint a rossz tényeket, s tán a legnagyobb részében tele van különféle igazságtalanságokkal; de alkalmat nyújt a növendéknek, hogy ítélhessen az egyének magaviseletéről, kiknek viselt dolgait sorolja el.

A szó szoros értelmében vett historia után a tanító folyamadhatik az anekdotákhoz, kigondolt elbeszélésekhez, gondot fordítván azoknak különböző variációjára s maga is röktönözvén a szükséghez képest, ha e vagy ama hibát javítani, vagy ez és amaz érzelmet fölkelteni szándékozik. Óvakodni kell azonban a köznapi optimismustól, melyben jelenleg leledzenek sokan, a mely nem felel meg a valóságnak. Tévedés, ugyanis, azt hinni, hogy valamely morális elbeszélés személyeinek mind feddhetetleneknek kell lenni; a rossz is haszonra fordítható; nem nyereség-e az, mikor egy gyalázatos tény elbeszélésével a kis hallgatóságban az iszonyat és méltatlankodás érzetét tudjuk fölkelteni? A gyermekek számára irt történetek általában véve nagyon izetlennék; minden kiszámított, kimért azokban, épen az igazságtól van legtávolabb s több valóság, őszinteség, mondhatnók több férfiaság is elkelne. Az erkölcsi oktatás sokat nyerne, ha e felfogásból kibontakoznék. A történelemben például nem tartózkodnánk érinteni oly tényeket, melyeknek hallásakor gyűlölet és egészséges méltatlankodás támad a gyermekben. Az árulások, csalás és gyávaság példái erkölcsi előhaladására bizonyára tesznek annyit, a mennyit a hódolat és a lovagi becsület vonásai.

A művészet s szorosabb értelemben a költészet talán leghatékonyabb segédeszközök az értelmes tanítónak, ki igazán át tudja gondolni, érezni, s egyszerűen legjobban tudja ezeknek remekeit, s legjobban megtudja azokat kedveltetni növendékeivel. A szép és jó igen közlő rokonok, egymás szomszédságában állanak, egy ivásuak, ugyanazon tőkély két kinyomata. Aesthetikai emótiókat kelteni a gyermekben, nagyon alkalmasok, főleg arra, hogy őt megjavítsuk, még akkor is, ha ez emótiók nem bírnak közvetlen erkölcsi jellemmel.

De ha tán attól tartana valaki, hogy a kitűzött feladatot ezáltal szem elől téveszti, ott vannak a remek művek minden irodalomban, melyekben a legfenségebb moral van halhatatlan formába öntve. Minő hatást nem teszen e szép helyek olvasása, főnhangon, megfelelő hanghordozással? De ez olvasást bizonyos időközökben kell tenni; igen jó, ha a gyermekek maguk óhajtják, várják azt. S főleg, ha élénk hatást akarunk előidézni, szükség, hogy ne terheljük kívülről való tanulással, nehogy addig ismétlje azt is, mi legjobban tetszik neki, míg jól lakik tőle. Itt igen jó szolgálatot teszen, a régi görög és római irodalom, melyhez a tanító hozzáférhet fordításokban. Azonkívül a legújabb irodalom is igen bőven szolgáltat ezekre példákat. Ezekből, ha olvas a tanító a növendékek előtt

hasonlíthatatlan erkölcsi leczkét ad tanítványainak. Alig olvas föl nekik s a legjobb növendékek már is elfogják kérni tőle, hogy megtanulják, vagy legalább lemásolás végett, hogy szabad idejükben azt újra meg újra olvashassák.

De nem elég csupán csak erkölcsi emótiókat, erősbeket és szebbeket kelteni a növendékben mint a családban, hanem a jónak ismeretére is kell vezérelni.

Az általános miveltség, bármily elaprózott irányu is legyen alkalmas e célnak elérésére. „Ha a szegénység a bűnök anyja — mond La Bruyère — akkor a szellemi durvaság ugyancsak atyja.“ Mindaz, a mi az értelmiség emelésére történik, erkölcsi hasznot is hajt egyszersmind, föltéve, hogy a nevelésnek egészséges természetekkel van dolga, s az első nevelés olyan, milyennek lenni kell.

E tekintetben az irodalmi műveltségnek tulajdonitunk becses első sorban. A tudós tanulmányok igen nagy mértékben contribuálnak az ítéletek helyessége és szabatoságára; de az egész matematikának csak elvont fogalmakkal van dolga; mit mondjunk a physika és természethistoriáról? Regisztráljuk a tényeket, de nem ítélünk.

Nincsen, a mi a jóság- és a szeretetre tanítson meg minket, a természethistoria némely részlete a létező való küzdelmet tárja elénk, azt a küzdelmet, melyben nincs köszönet, s a nyers erő diadalát. Mennyive inkább teszi gyöngédebbé s fejleszti bennünk a humanis must az irodalmi műveltség!

De azért akár irodalmi, akár tudományos legyen a tanítás, még evvel nem elégedhetünk meg. Szükségünk van a szó szoros értelmében vett erkölcsi tanításra; mert a növendék elméjébe erkölcsi elveket akarunk benyomni, melyek szerint szabályozhassa magaviseletét.

Eleinte jó lesz, ha a tanító egyszerű elveket vegyít erkölcsi beszélgetésébe, a nélkül, hogy dogmatikus megjegyzésekkel kísérené. Tanítványai előhaladásához mérten azután állandóan ad eléjük, de mindig discretióval, valódi szabályokat, pl. ilyet: mindig rosszul cselekszik az, ki azon reményben teszen valamit, hogy senki sem fogja megtudni; vagy: rossz a cselekedet, midőn nem kívánhatjuk, hogy mindenki azt tegye.

Gondoskodjunk azonban, hogy az ily elveket ne emlékeztetere adjuk, hanem bizzuk az értelmére. A mi fő dolog, nem szabad könyv nélkül betaníttatni; jól magyarázzuk meg és tegyük világossá, hogy soha el ne feledje.

Ha könyv nélkül tanulja meg, még pedig unalmas lelketlen módon, ha mormolja, mint valami közönyös leczkét, az erkölcsi oktatás célja el van hibázva. Óvakodjunk minden áron, hogy tanításunk ne váljék rideg, élettelen formulává.

Ha a jó ismeretét akarjuk beoltani a növendék elméjébe, hivatkozzunk saját ítéletére, a mint ezer meg

ezer mód és alkalom kínálkozik erkölcsi érzékeinek fölkeltésére, éppen úgy szintannyi áll rendelkezésünkre ítéleteinek gyakorlásában is. Hadd nyilatkozzék szabadon, adja okát, miért jó vagy rossz e vagy ama cselekedet; helyesen vezetve megtalálja az erkölcs legmagasabb principiumát,

Azonban veszélyes és többet árthatunk, mint használnunk, ha a növendéket korán arra szoktatjuk, hogy vitatkozzék vége-hossza nélkül, bonczolgassa mások kötelességeit, a helyett, hogy a magáét teljesitené. Ne csináljatok belőle tehát kicsi bölcsét, nehogy, növekedvén, sophistává legyen. Elég, ha megérti, a mit tanítunk, ha ösztönei igazak, s ha látása tiszta, az iskolai pedanteria veszélyessé válhatik.

Hasonlóképp nagy óvatosság szükséges az alkalmak megválasztásában is, valahányszor ítéletét akarjuk gyakorolni. Azt mondják némelyek, hogy a tanulóat hozzá kell szoktatni ahhoz, hogy társait megítélje. De könnyen megtörténik, hogy az összehasonlítás az előnyére üt ki mindig s gögössé teszi. Szoktassuk inkább ahhoz, hogy ítélje meg maga magát; de itt ismét veszély fenyeget, nehogy nagyon is felmagasztalja, vagy lealázó legyen ez az ítélet. Kipótolhatatlan volna a kár, ha szemérmessége vagy becsérzete ezáltal veszteséget szenvedne, mi nélkül nevelés nem gondolható.

A mi a realis élet tényeit, a falu eseményeit illeti, nem mindig könnyű és illő azokról közvetlen ítéletet mondani, szülői vagy olyan személyek működésére, kik irányában tisztelettel tartozik. Jobb, hogyha más körbe helyezük át és emelkedett gondolatokkal foglalkoztatjuk, hogy ne lássa a hibákat és vétkeket egyoldalunak, melyek között él, hanem hogy emelkedettebb helyről lássa, mikor eléje tárulnak s közvetlenül ítéljen.

Nem elég azonban csakis szíve és értelméhez fordulni a gyermeknek, hanem tevékenységre is kell ösztönözni és gyakorolni erényes hajlamait. Gyakorlat teszi a mestert — tartja a közmondás — vagyis jót cselekedve tanulunk jól cselekedni. Korán kísértjük meg a gyermektől fogadást, apró áldozatokat akár szülei, akár társai javára kicsikarni s tapasztalni fogja, hogy a benső öröm, a mit érez, fölülmulja azt, melyet érzett, midőn önző hajlamait követte. Hozzuk ki a szenvedőlegesség állapotából, fejlesszük izlését a morális cselekedetek iránt. Pl. az iskolás fiuk egyik legnagyobb öröme a madárfészkeket pusztítani; a tanító hasson oda, hogy a helyett inkább oltalmazza s ebben még több örömet fognak találni.

Mit mondjunk az erkölcsi tanításban követendő sorrendről?

Általános szabály az, hogy azon kezdjük a tanítást, a mit a gyermek legjobban ismer; fokként emeljük oda, hova egyszerre ugrás nélkül nem vihetjük. Mindenek előtt a kötelességeket tárjuk elé, melyek reá várakoznak, teszem első sorban azon kötelességeket, melyek az iskolában és a családban mindenkit egyformán

köteleznek. Nagyon sokáig maradni ugyanazon tárgynál vagy unalmas ismétlésekbe bocsátkozni, a mit a gyermek úgy is eleget hall a bölcsőtől kezdve, nagy tévedés, mely ellenkező hatást idéz elő. Az iskolának új érdeket kell kelteni s még azt is, a mit a gyermek a szülőktől tanult, a tanítónak jobban meg kell világítani, magyarázni, hogy meggyőző erejűvé váljék. Még kevésbé szabad szunyadásban hagyni az emberies és emelkedett érzelmeket. Korán lehet beszélni nekik a hazáról s működésbe hozni ez ifju lelkekben az érettebb férfiasabb érzelmeket: mily okból tiltanók meg e hurok érintését tanulóinkban. Ezt annyival inkább tenni kell, mert vele együtt jár, hogy megválogassuk a kérdéseket s hogy azokról is ne mondjunk el mindent nekik.

A családról szoltunkban teszem a házasság- és a hitvestársi kötelmeket fejtegetnők? Vagy a hazáról szoltunkban azonnal az állam iránti kötelességeket avagy éppen a cosmopolitismus veszélyeit tárgyalnók? bizonyára nem, s nem tenne egyebet az ilyen, mint fejére állítaná a helyes sorrendet. Szükséges tehát a megválogatás, még pedig nem csak a tanítás sorrendjére nézve, hanem arra nézve is, hogy mely kérdéseket vegyünk fel, s melyeket mellőzzünk.

Igy tehát minden módszer különbözik; minden tanító bizonyos tekintetben rászorul, hogy azt egyéni használatára ujjá alakítsa, szükség szerint, a milyen növényekkel van dolga.

A végre, hogy iskoláinkban az erkölcsi oktatás elemi legyen, nem szükséges, hogy gyermekies maradjon; lehet az azért élénk, emelkedett. Hogyan? és mily értelemben? A tanítás emelkedettsége nem azt tételezi fel, hogy abstract s geometrikai pontossággal kiszámított formulái legyenek. A helyett, hogy a gyermeknek beszélne az akarat hatalmáról, vagy a categoricus imperativusról, a helyett, hogy belevonjuk a Kant-féle erkölcsstan subtilis kérdésébe, elégedjünk meg avval, ha ellátjuk a legmagasabb erkölcsi aspiratiókkal.

Csak azt ne véljük, hogy ezélt érünk, ha a legszigorubb kötelezettségeket tárjuk fel előttük; tanításunk ugyan módszeresebb lesz, de annál kevesebb sikere nevelésünknek. Valóban könnyebben megnyerhetni a szeretetet, mint az igazságot, a nagylelkűséget, mint az egyszerű bölcseséget. Mme Necker de Saussure szerint: „a gyermekkel gyakran könnyebben elérhetni a többet, mint a kevesebbet, ha a több tevékenységét veszi igénybe, a kevesebb pedig egyszerűen megfosztja attól.“ Bourdoulou ehhez hasonlóan azt mondja, hogy „kevesebb fáradságunkba kerül többet tenni abban, a mivel nem tartozunk, mint azt tenni a mi kötelességünk.“ és La Bruyère, hogy: „némely embernek kevésbé nehéz magát ezer erénnyel gazdagítani, mint egyetlen egy hibáját megjavítani.

Mindeme tanácsok mellett föltételeznünk kell egy általános tanítási módszert, mely valamennyi növendékhez van intézve, s melyet valamennyi tanító ugyanazon

alakban vesz alkalmazásba. Csak tökéletlenül felelnek meg az erkölcsi tanítás által kivívható sikernek, mert semmi sem egyénibb és kényesebb, mint ez. Az egész csak detalle. Ha a tanító feladatát egészen betölteni akarja, rajta legyen, hogyha nem is mond el mindent a mit gondol, de olyat se mondjon a mit nem érez, legyen őszinte és igaz, egész szívét és szellemét öntse ki tanítványába. Igyekezzen egyenként mögismerni növendékeit, azok jellemét, tartsa számba milyen nevelést kapott az előtt s milyent kapnak a családban.

Igy felfogva a tanítás valódi művészet, mely legnehezebb valamennyi között. Általános szabályok lehetnek itt gyümölcsözők, de nem elégségesek; a munka bonyolodott és soha sem ér többet annál, mint a megnyit a tanítók szelleme, tapintata, szíve és lelkesedése együttvéve fölér.

Az Eötvös-alap gyűjtő központi bizottság határozata

az Eötvös-alapnak az Orsz. tanítói gyűlés ügykörébe való átadása kérdésében.

Az Eötvös-alap központi gyűjtőbizottsága május 1-én tartott ülésén tárgyalta a megelőző gyűléséből kiküldött ötös-bizottságnak az alap átadására vonatkozó javaslatát és azt csekély módosítással az alább közölt szövegezésben fogadta el.

I. Az Eötvös-alap gyűjtő központi bizottság a jelen körülmények között az Országos tanítói képviselői közgyűlést tartja a leghivatottabb testületnek arra, hogy az Eötvös-alap intézményt felvirágoztassa: ennek következtében az Eötvös-alapnak az Orsz. tan. képviselői közgyűlés kezébe való átadását szükségesnek tartja s az átadásnál csupán csak a következőket óhajtja — tisztán az Eötvös-alap érdekében — kikötni:

a) Az Eötvös-alap el ne téríttessék eredeti céljától, hanem ennek értelmében fejlesztessék tovább;

b) Az orsz. tan. képvis. közgyűlés gyakorolja az Eötvös-alap feletti a felügyeletet és az ellenőrzést. A gyűjtés és kezelés végett külön állandó bizottságot küld ki, melynek tagjai azonban — fentartva azt az elvet, hogy az Eötvös-alap ügyeinek elintézésében csak ennek fentartói (egyesületek, egyesek) vehetnek részt — csak az Eötvös-alapot fentartó rendes tagok lehetnek és pedig kétharmadrészen tanítók (népiskolai felső nép- és polgári iskolai, tanítóképzési tanítók illetőleg tanárok.)

c) Egyetlen oly tanítói egyesület vagy testület képviselője se zárassék ki az Eötvös-alap jótéteményeit osztó, évenként egyszer tartandó országos bizottsági gyűlésekből, a mely az alapnak részese és annak fentartásához hozzájárul.

d) Az Eötvös-alappal kapcsolatban levő alapítványok mindenkor az alapító oklevelek értelme szerint kezeltesse;

e) Csak az intézményt fentartó tagok és övéik részesíttessenek az Eötvös-alap jótéteményeiben;

f) Az Eötvös-alap mindenkor a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter főfelügyelete alatt maradjon.

II. Az Eötvös-alap gyűjtő központi bizottság a nevezett alapnak az orsz. tan. képvis. közgyűlés kezébe való átadását nemcsak szükségesnek, hanem sürgetősnek is tartja. S hogy az átadás minél előbb eszközöltessék: felszólítja a végrehajtó bizottságot, tegye meg haladéktalanul az előkészületeket egy kizárólag ezen ügy elintézésére hivatott egyetemes tan. gyűlésnek f. év augusztus 21-ére való egybehívására.

E végből küldjön ki a III-dik egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó bizottsága egy öt tagú bizottságot, hogy az a következők tekintetbe vételével s az orsz. tan. képvis. közgyűlés kiküldött bizottságával egyetértve az átadás esetében elmaradhatlanul szükséges alapszabály módosítást eszközölje:

a) Tekintetbe veendő az ezen javaslat I-ső pontjának a) b) c) d) e) és f) pontozatai;

b) Az Eötvös-alapra begyűjtött összegek egy részéről mindenkor ama tanítói egyesületek és testületek rendelkezessenek, a melyeknek keblében az összeg begyűjtetett.

c) Az Eötvös-alap orsz. pénztárából rendszeresen évenként támogatásban részesüljenek 1) a tanítók orsz. árvaháza és 2) az országos csapások által sujtott vidékek tanítóinak segélyező egyesületei.

d) Az alapszabályok módosítására hivatott bizottságoknak ajánlatik a Péterfy Sándor ur által készített alapszabály tervezet figyelembevétel.

e) Ezen alapszabálymódosítás úgy ejtendő meg idő tekintetéből, hogy a vegyes bizottság munkálata még a f. hó vége előtt megküldethessék az országban létező tanítói egyesületeknek és tantestületeknek.

III. Hívja fel a végrehajtó bizottság az ország tanítói testületeit, hogy a hozzájuk f. hó végéig megküldendő s a vegyes bizottság által készítendő alapszabályjavaslatot tárgyalják külön e célra egybehívandó közgyűléseiken és járuljanak az Eötvös-alap átadásának ügyében e jelen javaslatba foglalt módokhoz és küldjék be f. évi július 15-ig egyesületi megállapodásairól szóló jelentéseiket a III. egyetemes tan. gyűlés végrehajtó bizottságához, hogy az azokat a IV-dik egyetemes tanítói gyűlés elé terjeszthesse.

IV. Ha azonban a nyilatkozataikat beküldő tanítói egyesületek és tan. testületek többsége egy IV-dik egyetemes tanítói gyűlésnek egybehívását a mondott cél tekintetéből feleslegesnek tartaná s az Eötvös-alapnak az orsz. tan. képviselői közgyűlés kezébe való átadását a jelen határozat értelmében módosított alapszabályok elveinek fentartásával, egyetemes tanítógyűlés tartása nélkül is foganatosíthatónak itélné, úgy a III-dik egyetemes gyűlés végrehajtó bizottságának központi választ-

mánya az Eötvös-alapot haladéktalanul átadja a II-dik orsz. tan. képviseleti közgyűlésnek.

* * *
Különvélemény beadva György Aladár által.

Az Eötvös-alap központi gyűjtő bizottsága a 3-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának ajánlja, hogy negyedik egyetemes tanítógyűlés hozza indítványba, hogy az Eötvös-alap felügyeleti jogát az orsz. képviseleti tanítógyűlésnek engedje át a következő feltételek alatt:

a) az alap örökké s eltulajdoníthatlanul a magyarországi néptanítók tulajdona marad s jótékonyágában mások semmi körülmények közt nem részesülhetnek;

b) a felügyeleti jog átruházása csak az esetben történik, ha az orsz. képviseleti tanítói gyűlés törvény által erősítettik meg s ha e gyűlésnek állandó s kezdeményezési joggal felruházott oly központi organuma lesz, hol az elemi iskolai tanítók túlnyomó többségben vannak;

c) a felügyeleti jog az alap közvetlen kezelésére nem terjed ki s ezt esetleg más közös intézmény vezetésével együtt egy önálló $\frac{2}{3}$ részben néptanítókból álló directorium a szabályok keretén belül függetlenül gyakorolja.

Ajánlja ennek értelmében az Eötvös-alap központi gyűjtőbizottsága, hogy a végrehajtó bizottság ez elvek alapján részletes alapszabálymintát készítsen, hogy ez a tanítóegyletek által megvitatva kerülhessen a negyedik egyetemes tanítógyűlés elé.

A földrajz tanmódszere népiskoláinkban.

Befejező közlemény.

Már most, hogy e cifra nevű tanmódszer keretén belül mint járok el, mily eszközöket használók: erre tartozom feleletet adni.

A szülőhelyről indulok ki. Beutazom községünket minden irányban — természetesen az iskola megismerése, rajzban felmutatása s lerajzoltatása után — felmutatom azt úgy, a mint van, nem képben, nem rajzban, hanem kicsiben, piczi faházacskákkal beépített lappon. Így nyernek a nagy felől — kicsiben — teljes és biztos átnézetet; így tanulják meg a nagyot az arányos kicsiben biztosan, szabatosan fölismerni! Ez a valódi szemléltetés. Ha aztán a főbb részleteket előrajzolva — de a gyermekektől várva bizonyos utasításokat a már megtanultak alapján — utánrajzoltatom, mi által az ismeret is csak biztosabb, a kéz csak ügyesebb, a tanítás meg változatosabb s mind e mellett előkészítetik a gyermek a térkép-olvasásra: csak is helyesen járok el. Hasonlóképen teszek a szülőhely környékének ismertetésénél. Előbb maga, a valódi beutazva s megismerve, aztán kicsiben alakítva természetűn bemutatva: végül főbb részleteiben lerajzoltatva úgy, hogy község s a kör-

nyék földalakulata, vize, útja feltüntetve legyen. Különösen itt van aztán helyén a térképnél használt egyes jelek megismertetése s a környéknek ezek használatával történt lerajzolás.

Most értem már a „rajzoltató tanmódszerhez“!

Lehetetlen tagadnom, hogy földrajzi tanításom a rajz által változatosabbá lesz, — a mennyiben képesítem tanítványaimat arra, hogy a jelek lerajzolásában a valót tisztán el tudja képzelni — szemléltetőbbé válik s továbbá — mint a nyelvtannál, jobban emlékezetbe vésődik a szabály, mely élő szóval s írásban jelenik meg a gyermek előtt, úgy itt is — inkább megmarad emlékezetben az, a mit nemcsak térképről olvas, hanem ő maga le is rajzol.

A már megismertet a gyermek által előadatni s rajzban felmutatni mindenesetre csak az ismétlés jótékonyágával hathat s gondolkodásra és tevékenységre szoktathat.

De, mielőtt irni akarhatnánk, tudnunk kell az írást. A rajz, mely a valóságnak meg nem felelő, csak téves ismeretre vezet. Már pedig a térképnél minden vonal nagy figyelmet, nagy gyakorlottságot tételez föl a rajzolásban s ha hű akar lenni, nemcsak biztos, tiszta tárgyismeretet, hanem magasabb földrajzi s mértani tudást és nagy technikai ügyességet kíván, mert itt a vonal terjedelme, iránya, alakja, egymáshoz arányosítása mind mind igen fontos s legkisebb eltérés már álútra visz, mely a szabatos ismeretnek ellenében áll, a helyett, hogy mint ezélünk — azt elősegítené.

Mindezzel kevésbé látszanak törődni a „rajzoltató tanmódszerezők.“

Egyik a földrajz-tanítást egyenesen azon kezdi, hogy neki áll a nagy fekete táblának s rajzolja Magyarországot pl. megyénként. Ott van a megye határa, bizonyos hegység, folyó, vasut egy része, néhány város s megköveteli, hogy a tanítványok ugyanazon időben tanulják meg magát a sokoldalú, sok újat adó tárgyat s mellé a lerajzolást. No már ez sok egy népiskolai tanulótól. — Lesz is aztán rajz! Alá kell irni, hogy mi hát voltaképen, mert abban ugyan nincs semmi hasonmása a tárgynak, semmi jó! Mit érünk el ezzel? A gyermeknek nem lesz tiszta, biztos fogalma a földrajzi tárgyról, mint ilyenről; elundorodik e tudománytól, mint reá sok terhet rozó dologtól; leszokik a gondosságról, éber figyelemről, csinos munkától, mert sokat, jót és szabatosat adni nem képes.

Mások hazánkat a földalakulat, mások a folyók szerint ismertetik s rajzoltatják. Ekkor már egy bizonyos, természet által határolt tér adatik eljök s kevesebb a rajz: de még mindig sok, utat, várost, hegyet, vizet s a terményrajzi és polgári földrajz illő ismereteit megtanulni s ugyanakkor — bár előrajzolás után le is rajzolni.

Vannak, kik nem rajzoltatva, hanem térképről tanítanak, de követelik, hogy tanulók a tanultakat otthon

magokban hálózat segélyével, vagy e nélkül lerajzolják. Ez a legdicsebb! A mit tanító uram nem mer rajzolni, mert érzi, hogy szabatosan s csinosan ő sem képes: azt megköveteli a tanítványtól! — Ez eljárást nem lehet eléggé korholni. — Az előbbieket legalább segítségére sietnek tanítványaiknak az előrajzolás által: de ezek még ennyit sem tesznek. — No hiszen, szép lehetsz te, rajz! jó lehetsz te, földrajzi ismeret!

Igaztalanok lennénk, ha így a legtöbb, ismert eljárást e tárgy tanításánál többé-kevésbé elítélve: másat, szerintünk jobbat ne ajánlanánk helyükbe.

Mindenki elősmeri, hogy legbiztosabb, legvalódiabb lenne ama földrajzi ismeret, melyet minden egyes vidék saját szemlélete nyújthatna. Ha elvezethetnők tanítványainkat vidékekről vidékekre, városról városra s ott a valót szemléltethetnők közvetlenül vele, csak ismétlés, a tanultak összekötése s összehasonlítása az újabbakkal kellene a jelek ismerete után, hogy az így beutazott területet rajzban fölismerjék s maguk előállítsák.

Tehát ezen, legtermészetszerűbb s mindenki által legjobbnak tartott eljárásban is első a tárgyismeret, aztán a földrajzi arány fölismerése, végül a térkép olvasása, a térképrajzolás jeleinek ismerete, rajzolni tudása s aztán jöhet csak az ismertekből az egyes vidékek, országok lerajzolása, mely így nem más, mint a tudottak produkálása, egészzé összeillesztése.

Ezt azonban nem tehetvén, oly eljárást kell keresnünk, mely ennek leginkább megfeleljen.

A szülőhely s környéke ismertetését annak saját közvetlen szemléltetése útján eszközlöm. Ott, az egyes földrajzi tárgyak szemlélete közben nem adok, nem kell adnom definitiókat, értelmezéseket, hanem oda töreksem, hogy a szerzett fogalom fő elveit összefüggően elmondani s így azt szavakban kifejezni tudják tanítványaim. A tankönyv aztán csak arra való, hogy e kifejezésnek szabatossgot, szépséget kölcsönözzön. Ezután fölmutatom a szülőhely s környék u. n. domboru térképét vízszintes fekvésben; céloom áttekintést nyújtani az egész fölött e, kicsiben a valódihoz legközelebb álló taneszközben s erről ismételtetni a természetben már megtanultakat, megismerteket. Ily domboru térképet magam készíthetek fából, vagy anyagból legkönnyebben s legalkalmasabban. — Innen vezethetem tanítványaim ugrás nélkül a térkép olvasásra s az iskolában, iskola-udvaron történő képzeleti utazgatásra. — A gyermekek itt még rajzban nagyon tökéletlenek, gyakorlatlanok. Legfőlegb annyit kívánhatok tőlök, hogy-előrajzolás után egy-egy hegy, később hegység, folyó, tó, út rajzolását külön-külön utánozzák; ahhoz, hogy a vidéket lerajzolják már szerkesztői erő is kell a tökéletesebb, biztosabb rajzolás mellé.

Igy járnék el Magyarország ismertetésénél is nagyjában. Domboru térképen előmutatom az egészet, természetesen vízszintes helyzetben s a helyi égtájaknak

megfelelőleg. — A tananyag berendezése, a tanmenet itt kiváló gondot igényel. Némelyek megyék szerint haladnak s hegy, folyó, út csak azon részben jó tekintetbe, a melyben az illető megyében van. Én a természetet követem. Menjünk utazni környékünkéről bármely irányban. Nézzük meg a vidéket, hegyes vagy sík, van-e folyó vagy tó, mely nevezetesebb városnál állunk meg, milyen növények, állatok ásványok vannak, milyen nyelvűek, vallásuk az emberek, mivel foglalkozhatnak, milyen műveltségük; melyik megyében az illető község van, nagyobb vagy kisebb a miénknél, hol a megye székhelye. Más alkalommal tovább megyünk; néha-néha bárhonnan visszatérünk lakóhelyünkre s onnan megyünk az ismert helyeken át tova. Valamelyik nagyobb folyó, vagy földfelületi nagyobb különbség megállíthat, hogy rendbe szedjük addigi ismeretünket s úgy indulunk tova. Ha valamely folyó eredetét s torkolatát már megtaláltuk, utazhatunk kitéréskepen azon is vasút helyett, hogy a folyó irányát, vidékét megismerjük. Ha valami nagyon nevezetes helyre vasúton nem érhetünk letérünk a szekérútra s azon megyünk odáig. — Nagyon természetes, hogy a népisk. IV. osztályban a fontosabbakat kell csak kiemelnünk. — Végül összefoglaljuk az eddig tanultakat s előttünk áll Magyarország. Ismétléskor utazhatunk képzeletben is. Figyelmünk legyen mindig a vidék milyenségére, melyen utunk vezet. — Domboru térkép helyettesíthetné leginkább a valódi szemlélésének hiányát azért ilyenre kell törekednünk; ha nincs, jó térkép állhat szolgálatul. Eleinte vízszintes helyzetben kell eljök adni s csak később lehet aztán kivánni, hogy a rajzban ne csak a valót elképzelni bírják, de még azt is, hogy tulajdonképen nem mindig fel, le, jobbra, balra megyünk, habár térképen úgy látszik is. — Ismétléskor a már ismert utazást, előrajzolás után rajzoltathatjuk is. Vasút és város, hálózat nélkül szemmértékre, kellőleg arányosítva rajzolandó csak. Hegy, folyó, tó sok maskarává válik a gyakorlatlan kezek között. A hálózat megértéséhez fejlettebb értelem s több földrajzi ismeret szükséges; méter-mértékek szerint lehetne arányos hálózatot készíteni, melybe a rajz a valósággal megegyezőleg történhetnék, de szabatos, teljesen sohasem lehet ez, mért szoritná le hát a térképet? Aztán a sok rajzolás elfoglalná az időt magától a tárgytól. — Nekem csak a tanultak bizonyos mérvű produkálása, a foglalkodtatás s a kézügyesség, a csin, szépizlés fejlesztése lehet céloom e rajzoltatásnál s nem a tárgy elsajátítása! — Egyes vidékek, városok művészi kivitelű festményei, fényképei hasznosan lennének fölhasználhatók. Ily képekről épen úgy igyekeznünk gondoskodni, mint domboru térképekről. Mindkettőnek de különösen az utóbbinak rendkívüli fontosságot tulajdonítok: mert a szemlélet legjobb eszközei. —

Ily tanmenetben s ily tanmódon járok el minden vidék, ország, földrész ismertetésénél.

A mértani földrajz elemeinél megértetésre s a mennyire csak lehet a tudomány által lett meggyőződéssre és szemléltetésre igyekezzünk.—

Egyes leírások, elbeszélések e tárgy köréből jótékonyan hatnak az érdeklődés felkeltésére s fenntartására is a tárgy bővebb ismertetése mellett.

A gyermekek által leirathatjuk az egyes, tanult utazásokat, az általunk elbeszélte egyes vidékek népszokásait, műveltségét, ipari gazdasági állapotait. Mindezt tegyük mentül gyakrabban! Időt nyerünk és helyesen járunk el, ha a terményrajzot a földrajzzal együtt vezetjük; a mely vidéken valamely állat, növény, ásvány előkerül: ismertetjük meg azt. A történelmi nagy nevezetességek alkalmilag megemlíthetők; de csak a legnevezetesebbek, nehogy tárgyunktól más térre vezessenek. A földrajz, mely megismerteti velünk hazánk szépségeit, gazdagságát, népeinek erejét, milyenségét; egymaga is képes hazaszeretre indítani, ebben megerősíteni s nemes önbizalmat ébreszteni. Az ember nem lehet érzelem nélkül soha, ne legyen a földrajz tárgyainál sem! Isten és haza a legszentebb érzéssel köthetők hozzánk azok által: csak a tul-érzelgősségtől tulajdonké-

peni tárgyunk elhanyagolásától óvakodjunk! Ennyi, mit e tárgy tanmódszeréről mondandó vagyok.

Nem tehetem le azonban tollam a nélkül, hogy az u. n. „rajzoltató tanmódszer“ kiküszöbölését ismételtelen és melegen ne ajánljam.

Rajzoltassunk azt, a mit lehet, mire képes; használjuk föl a rajzoltatást ismétléskor bizonyos mérvig, alkalmazzuk mint foglalkozást: de ne feledjük, hogy e tárgy földrajz és nem rajz, hogy itt szemléltetnünk kell; hogy itt utazás, megfigyelés, következtetés a fő s órák közben, kellően elfoglaló munkálkodás, hogy itt sok újat és újat kell tanulniok; hogy jó térképen csak jobban, a valóhoz hivebben láthatnak valamit, mint akár az általunk, akár az általok rajzolt — figurán.

A földrajz tanmódszere összpontosítva részelő lehet az utaztatás segítségével. A tanultak, látottak, hallottak leiratása leghathatósabb eszköze a megtartásnak. És csak ezután jöhet a rajzolás, mint kézügyesítő s ismétlésnél a tanultak produkálására szolgáló eszköz.

Ujfalussy Sándor.

T Á R C A

Hadwiga hercegasszony a st.-galleni zárdaiskolában.

Fgy kép az ó-német iskolai életből.)*

... Ekkor az apát a külső zárdai iskolába vezeté a hercegnőt, hol legtöbbnyire az előkelőbb világi gyermekei és azok tanultak, kik világi papságra szánták magokat.

Az idősebbek osztályába léptek. A kathedrán a nagytudományu Ratpert állott, s épen azzal foglalkozott, hogy az ifjúsággal az Aristoteles logikáját megértesse. A tanulók pergamenjeikre hajoltak, s alig fordították fejüket a belépők felé. A tanító kiakarván tenni magáért: Notker-Labeo-t szólítá. Ez volt a tanulók gyöngye s a tudomány reménye. Nyulánk testén hatalmas feje, s vastag alsó ajkai a kutatás köves talaján való erős kintartását bizonyíták.

Ez derék ember lesz, susogá az apát, már tizenegy éves korában azt mondá, hogy a világ egy nagy könyv, s a kolostorok a klasszikus helyek benne.**)

*)Scheffel „Ekkehard“-jának azon jelenete, midőn Hadwiga sváb hercegnő a híres St-galleni kolostort megszemlélvén, az ottani zárdai-iskolát is meglátogatja.

**) Notker Labeo az apát várakozásának meg is felelt, mert abban a korban a „legtudósabb férfi“ nevet érdemelte ki. Ő, amint írásaiból kitűnik, theologus, zenész, költő, csillagász és matematikus vala egy személyben, s ezenkívül a bibliában, egyházi írók műnyiben és klasszikusokban is járatos volt, s a német, latin, görög nyelveket beszélte. (J. v. Arx, Geschichte von St. Gallen. I. 277.)

A felszólított a görög szövegre irányzá okos szeméit, s a mély kedélyek szigoru komolyságával fordítá: „... Ha valamely fán vagy kőven egy vonalszerűen futó csíkot, vagy repedést találsz, ez az előtted fekvő részeknek közös határa lesz. Ha most a kő, vagy a fa a csík irányában kettéhasad, akkor a látható hasadáson két átmetszet tűnik szemünkbe, melyek pedig azelőtt csak egy csík és egy vonal valának. Ezen felül még két új felületet is látunk, melyek ép oly szélesek, mint a mily vastag a test vala, mielőtt az új felületek szembetűntek volna. Ebből világos lesz, hogy ama test előbb egybefüggő volt.“*)

Hanem, midőn az egybefüggés fogalma ilyenformán szerencsésen kisűtetett, nehányan az ifju logikusok közül összedugák fejüket és suttogni kezdenek. A suttogás mind hangosabb lett, sőt maga Hepidán zárdai növendék is, ki előbb egész illetlenül maradván a Notker német fordítása által, összes figyelmét a körül összpontosítá, hogy a padra egy mentől tökéletesebb két szárnyú és kaeskaringós farku ördögöt vessen: ezúttal abba hagyá munkáját. A tanító most a következőhöz fordult: de hogy lesz a felület közös határrá?

Többi még fennmaradt munkái második és harmadik kötetét teszik Hattemer „Középkori emlékei“-nek. Ezek nagyrészen kivonatok a zsolotárokból s Aristoteles, Boethius és Marcianos műveiből, s egy s egy tétel a hangművészetről. Késő vénségében halt meg, s halála előtt nyilvánosan meggyónván, mély megbánását fejezte ki a telől hogy egykor papi öltönyében ütött agyon egy farkast. (Szerzőjegyz.)

*) Arist. Kategorien cap. 36. (Szerző jegyz.)

Melléklet a „Család és Iskola“ 10-ik számához

Az illető olvasni kezdé görög szövegét, de a mozgás a padokban mind erősebbé lett, s a zaj és zúmmogás úgy halatszott, mint valami távoli vészharang — s a fordításról szó sem lehetett többé. Ratpert tanítványai zajongva törtek a hercegnőre, s elszakítván őt az apát és kamarás mellől, padokkal torlaszolák el magokat, s tele torokkal kiálták: el van fogva! el van fogva! Svábhon hercegnője fogoly! Mit fizet váltságdíjúl?

Hadwiga asszony az életben már sok mindenféle helyzetet próbált, de arról, hogy valaha tanuló gyermekek foglya legyen, soha sem is álmódott. Minthogy azonban a dolog új volt, ingerrel birt rá nézve és alkalmazkodott hozzá!

Ratpert, a tanító, egy hatalmas vesszőt kapott elő, s feje felett suhogtatva, egy második Neptunusként a virgiliusi sorokat kiáltá a zajba:

„Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?
Jam caelum, terramque, meo sine numine, venti
Miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego!“ . . .

Megújuló „hajrá“ kiáltás volt a felelet. A terem már el volt zárva a padok által. Spazzó úr*) egy ostrom gondolatát kezdé forgatni agyában, s előre is hatalmas ökölcsapásokat helyezett kilátásba a főláztó számára. Az apát szóval volt, ennyi makaesség egészen megbénítá.

A magasrangu fogoly a tanterem másik oldalán egy ablakmélyedésben állott, tizenöt éves elrablói által körülzárva.

Mit jelentsen mind ez, rossz gyermekek? kérdé nevetve.

Ekkor a lázadók egyike előlépett, meghajtá térdeit, s bátran mondá: A ki mint idegen jön ide, az védelem és nyugalom nélkül való; az ilyen embereket

*) Hadwiga hercegasszony kamarása. Ford.

tehát fogva tartjuk addig, míg szabadságukat megváltják.)*

— Ezt is görög könyveitekből tanuljátok?

— Nem hercegnő, ez német szokás.

Úgy hát megváltom magamat, mondá nevetve a hercegnő, s megragadván a piruló arczu logikust, magához voná, hogy megcsokolja. Ez azonban kiszakítván magát karjai közül, zajongó társai körébe szaladt, s onnan kiáltá: Ezt a pénzt nem ösmerjük!

Minő váltságdíjt követeltek tehát? Kérdé a hercegnő, ki már-már közel állott a türelmetlenséghez.

Salomo constanzi püspök szintén foglyunk vala, mondá a tanuló, s évenként három szünnapot eszközölt számunkra, s azonkívül naponként egy kenyérből és húsból álló étel megszerzést, s ezt végrendeletében is megírta és bizonyította.**)

Oh örökéhes ifjuság! Mondá Hadwiga asszony, e szerint legalább is a püspökhöz hasonlóan kell cselekednem. Ettetek-e valaha lazacot a bodeni tóból?

Nem! kiálták az ifjak.

Igy hát évenként hat darabot fogtok kapni az én emlékemre. A hal jót tesz az ily ifjonzoknak.

Írásban és peeséttel adja ezt nekünk?

Ha meg hell lenni!

Sokáig éljen Svábhon hercegnője! kiálták minden oldalról az ifjak. Éljen! Éljen! Ó szabad! A padokat ismét helyeikre rakták, s diadalmámmal kísérték vissza a foglyot. A háttérben magasra repültek a logika pergamon levelei az öröm jeléül, s magának Notker Labeonak is nevetésre húzódtak ajkai.

Hadwiga asszony pedig kaczagva mondá: az ifjura nagyon kegyesek valának; sziveskedjék tehát eltenni a vesszőt professor úr!

Természetes, hogy Aristoles további magyarázata ma már gondolni sem lehetett többé . . .

Dr. Csernátoni Gy.

*) Erat utique jus illorum, sicut adhuc hodie quidem est, quoniam exleges quidem sunt ut hospites intrantes capiant, captos, usque dum se redimant, teneant. Ekkeh. IV. casus S Galli c. I. Pertz. Mon. II. 91. (Szerz. jegyz.)

**) Ekkeh. IV. casus S. Galli c. I.

VEGYESEK.

— A II-ik orsz. tanítógyűlésről. A közoktatásügyi miniszter beleegyezését adta, hogy azon felekezeti tanítótestületek, melyek 30 rendes tagot számlálnak, szintén küldhessenek egy-egy képviselőt az országos tanítógyűlésre. E tárgyban azonban az illetékes hatóság útján kérvényt kell intéznie az egyesületnek a közoktatásügyi miniszterhez.

— A kolozsmegyei tanító-testület az orsz. tanítógyűlésen tárgyalandó tételekül eddig a következőket fogad-

te el: „Mit tehet a tanító és az iskola a nép között elterjedt iszákosság megátlására.“ „A gyermekjátékok szerepe a népiskolákban.“ E tételekre vonatkozó javaslatokat közelebbről közöljük.

— Tanítótestületünknek az orsz. tanítógyűlés tárgyában tartandó rendkívüli közgyűlése nem június 3-án — mint lapunk múlt számában jeleztük — hanem június 2-tartatik meg.

— Városunkban az ipariskolák zárvizsgái közelebről tartattak meg. A vizsgálatok évről évre fokozódtabb eredményt tüntetnek fel. Az ipariskolák fejlesztése érdeké-

bek újabb meg újabb intézkedések tőntének, így az idén megkezdett a tanulók vallás-erkölcsi oktatása, továbbá a f. év augusztus havában a tanulók munkáiból kiállítást rendeznek.

— A „Magyar paedagogiai Szemle“ IV. füzeté következő tartalommal jelent meg: Nevelés a népiskolán kívül. Révész Mihálytól (Boross Mihály életrajzával. — Tévedések helgreigazitása és ferde fogalmak megvilágítása. (Eötvös-alap) Irta Rill József. Az élet követelménye a népiskolával szemben. Irta M. Székely János. — Elmélet és gyakorlat. Irta Ember János. Tanügy és religio. Közli Bölönyi Dániel. Továbbá a rendes rovatok.

— **Egyleti közlemények.** A kolozsm. tanítótestület b. hunyadi köre a jelen tanévi III-án rendes gyűlését B.-Hunyadon f.hó 26-án fogja megtartani, melyre úgy a rendes tagok, mint a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghívotnak. A gyűlés programja: 1. Elnöki megnyitó-beszéd, Ravasz György elnök által. 2. A múlt gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése. 3. A közp. választmánytól érkezett iratok tárgyalása. 4. Nyilvános tanítást tart Szentgyörgyi Lajos. 5. Felolvasást tartanak: a) Boga Károly „A humor joga és határa.“ b) Ravasz György „Adasának elé mindazon tudni és tennivalók, a melyekkel a néptanító is sikerrel harcolhat a köznépnél annyira elharapodzott pálinkaivás ellen.“ c) Czuczsa János „A tanítóegyletek céljáról“ czimvel. 6. A nyilvános tanítás megbírálása zártülésben. 7. Indítványok tárgyalása s más eshetőleg felmerülő kebli ügyek elintézése. Bánffy-Hunyad, 1883. május 3. Ravasz György, k. elnök. Szentgyörgyi Lajos, jegyző. — A torda-aranyosmegyei tanítótestület központi köre folyó évi II-ik rendes gyűlését Turban 1883. május 26-án d. e. 9 órától kezdődőleg tartja meg az állami iskola helyiségében következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó. 2. Felolvasás, Bertalan József polgári ev. ref. lelkes és tanító által. 3. Nyilvános tanítás Belle László túri tanító által. 4. Vitatétel Belle Lászlótól. 5. A játszótérek felállítására ügyében beadott indítvány tárgyalása. — Előadó: Iszjai Márton tordai tanító. 6. Indítványok tárgyalása. E gyűlésre a kör tagjai és az érdeklődők tisztelettel meghívotnak és a rendes tagoknak tantestületünk alapszabályainak 4 §-a utolsó bekezdését figyelmükbe ajánlom. Varga Dénes köri elnök.

— A tanító fegyelmi hatalma iránt a kir. kuria az utóbbi napokban a következő határozatot hozta: „Mint-hogy az iskolatanítót, az iskolai rendet és fegyelmet megsértő tanítványokkal szemben a fegyelmi hatalom kétségkívül megilleti s a jelen esetben a tanító által alkalmazott vékony vesszővel az engedetlen gyermekre rácsapás által bántalmazási nyomokat hagyó sértés a btk. 313 §-a értelmében a gyakorolható fegyelmi fenytés határait túllépőnek

nem tekintethetik, a kir. tábla ítéletének megváltoztatásával X. tanító felmentetik.

— A III-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának nagygyűlése, mely a pünkösdi ünnepek alatt tartatott, a tagok élénk részvétele mellett folyt le. A központi tagok közül 27-en voltak jelen, ezenkívül 18 vidéki egylet képviseltette magát. A gyűlésen Lakics Vendel elnökölt. A Somlyai József által felolvasott titkári jelentés tudomásul vétetett. A pénztár megvizsgálására Arányi Antal, Adorján Miklós és Pankovics György vidékitagok küldettek ki. Ezután a tisztikar kibővítésének ügye kerülvén elő, alelnöknek megválasztott Szöke István, jegyzőknek pedig: Szilágyi József és Sántha Lajos. Majd az idejű ösztöndíjak és segélyek osztattak ki. Egyetemes ösztöndíjat nyertek: Kovács Antal V. éves orvostan hallgató 200 frtot, Jékel László V. orvostan hallgató 100 frtot, Molnár Ödön műegyetemi hallgató 100 frtot, Bán Zsigmond és Májai Béla joghallgatók 100—100 frtot és Venetianer Mór műegyetemi hallgató 100 frtot. Középiszkolai ösztöndíjakban részesültek: Kajtár Károly polg. isk. tanítójelölt. Ulreich Gyula, Kardos János, Steiner Károly, Mariányi János gymn. tanulók, Komáromy László, Bérczy Bódogh, Mühl János képezdei növendék, Sallay Mihály gymn. tanuló, Giesztl Sándor és Bruckmann Laura képezdei növendékek egyenkint 100—100 frtban. Segélyt kaptak: Molnár Géza bukovinai tanító fia 100 forintot, Lauffer Sabin 100 frtot, Csöpey Bazil tanító árvái, Maurer Imre tanító árvái, Szentkereszty Péter, Kenessy Vilmos, Szabó Jánosné, Pataky Ferenczné, Sauritz Péterné, Nagy Györgyné és Angyám Pálné egyenkint 50 frtot. Ezután jött a legfontosabb tárgy az „Eötvös-alap“ átadásának kérdése. Rill József, mint az átadás ügyében kiküldött ötös bizottságának elnöke, jelentést tett ennek működéséről, a bizottság megállapodásait pedig Somlyai József terjesztette be. A munkálat szerint a végrehajtó bizottság nem adja át az alapot az országos tanítógyűlésnek, míg egy negyedik egyetemes tanítógyűlés erre fel nem hatalmazza. Péterffy Sándor javaslata szerint az alap még az idén átadandó, akár egy egyetemes gyűlés egybehívása után, akár pedig, ha ez nem volna elérhető, az egyletek s az alap részesei meghallgatásával. A másodnap gyűlésen György Aladár indokolással beadja a lapunkban közölt különvéleményt. Tanos Imre és Sebestyén Gyula a Péterffy javaslata mellett, Rill és Somlyai az ötös bizottságé mellett emelnek szót. Az előadók zárbeszédei után a névszerinti szavazásnál kilenczen az ötös bizottság, huszonötön a Péterffy javaslata mellett szavaztak, (többen nem szavaztak) Az átadás kérdésében új bizottság küldetett ki és pedig: Örley T., Jenny J., Tanos Imre, Péterffy Sándor, és Sebestyén Gyula. A részletes tárgyalásnál a javaslat csekély módosítással szintén elfogadtatott.